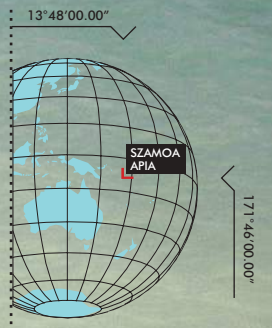

Szamoa

ahol összetartanak
a világ peremén

ÍRTA ÉS FÉNYKÉPEZTE:
KUNDERMANN BALÁZS

MINDENKI HÚSÖL, KÉSZÜL A VACSORÁRA, CSAK A GYEREKEK JÁTSZANAK AZ EGYIK NAGYOBB FÜVES PLACCON, KIRIKITIT, AMI A KRIKETHEZ HASONLÓ JÁTÉK. NÉMELYIK AZT KIBÁLJA: PALAGI. ÍGY HÍVJÁK A FEHÉR EMBERT, NÉHA PEJORATÍV FELHANGGAL. A JELENTÉSE: AKI AZ ÉGBŐL ROBBANT BE.

SZAMOÁN AZ EGYIK IGEN
KEDVELT UTAZÁSI ESZKÖZ
A TÁVOLSÁGI BUSZJÁRAT.
ÁM NAGYON FONTOS TUDNI,
HOGY BÁR A PART KIHALT,
A BUSZ IGEN ZSÚFOLT

M eleg, párás levegő áramlik be a kisbusz ablakán. A reptérről a főváros felé tartunk a szamoai éjszakában. A hangfalakból helyi diszkózene szól, magas és mély hangok kusza halmaza. A félórás út alatt nem sokat látunk, hiába nyomjuk a homlokunkat az üveghez. A reflektor fényében néha feltűnik egy-egy kutya, út mentén sétáló alak, kicsit beljebb, mintha nyitott falu házakban villogna a tévé. Hangok és szagok alapján rakjuk össze első benyomásainkat a szigetről. Mint egy ezerdarabos kirakót, amelynek keretét már otthon összeillesztettük, mert az könnyű, fotelből, útikönyvvel vagy a net előtt. De most elkezdődött az igazi kaland, találkozni a helyiekkel a piacon, heverni a pálmafák tövében, a halak életét lesni a víz alatt, kitalálni, mi is lehet a koromsötét éjszakában. Reggel aztán megmutatja magát *Szamoá*. A hajnali meleg most forróság. A piacig megyünk, ott a legjobb felszedni az első élményeket, elvegyülni a helyiek között, beszédbe elegyedni kókuszdió vagy banán vásárlása közben. Sok barátságos, vidám, gondtalan arc mindenütt. Senki nem siet sehová. Egy ilyen kis, trópusi szigeten, ha sietsz, csak megizzadsz, és egy idő után úgyis körbeérsz.

? TUDTA ÖN?

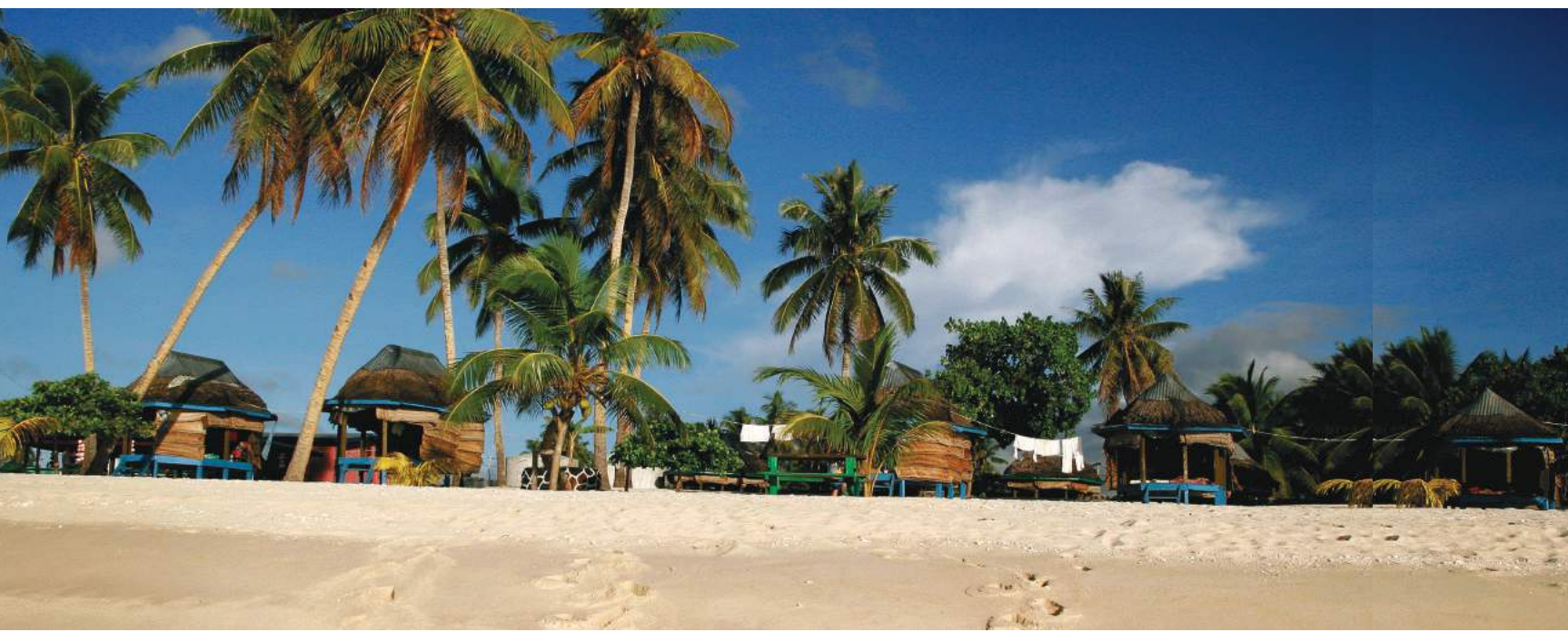
SZAMOÁ

SZAMOAI FÜGGETLEN ÁLLAM

ÁLLAMFORMA: alkotmányos monarchia
FŐVÁROS: Apia
TERÜLET: 2944 m² (ebből 0,3% víz)
NÉPESSÉG: 179 000 fő
NÉPSÚRÚSÉG: 63,2 fő/km²
HIVATALOS NYELVEK:
szamoai (polinéz), angol
NÉPEK: szamoai (93%), szamoai és eurázsiai keverék (7%)
VALLÁS: keresztény (99%)
NEMZETI VALUTA:
tala (1 EUR ~3,79 WST)
GDP/fő: 2798 USD

TÖRTÉNELMI HÁTTÉR: Németország, majd Új-Zéland gyarmata, 1962-es függetlenné válásával a Csendes-óceán térségében elsőként vívta ki az önállóságát. 1997-ben a szigetország nevéből elhagyta a „Nyugat” szót. Bár a lakosság származását és nyelvét tekintve ugyanaz, mint Amerikai Szamoán, a két ország kultúrája mára jelentősen különbözik.
GAZDASÁG: a jelentős mennyiségű külföldi gazdasági segély mellett mezőgazdasági export (főleg kókusz), illetve az idegenforgalom adja a bevételét.

A főváros központja pár rövid utca csupán, néhány európai típusú kávézó, bank, egy mozi, két közepes méretű bolt és egy gyorsétterem. A mozi tetején cápás, *James Bond*-os, *Tom és Jerry*-s festmények hívogatnak, az étteremhez drive-in rész is tartozik a szomszéd épület falára festett menüvel. Az utcák porosak, szemetesek. Szembe-tűnő. Az utakon terepjárók robnak, és rengeteg hivalkodó színű, favázás busz.

HA NEM ÜLTÉL BUSZON, HIÁBA JÁRTÁL SZAMOÁN

„A buszozást semmiképpen se hagyjátok ki – ajánlotta egy, a térségből származó barátunk. – Nagy kaland, majd meglátjátok.” És tényleg. Azonnal beleszerettem ezekbe a kopott, amerikai iskolásbuszokra emlékeztető csodákba. A járművek alapvetően ugyanolyanok, mégis fazonjában mind-egyik más. Az egyedi festés, a matricázás és díszítés, valamint a névválasztás – látunk *Monica* és *Bon Jovi* nevű buszokat is – mind a sofőr izlését tükrözi. Tripla visszapillantó, műszőrme üléshez, több száz wattos hangzással megerősített hangtechnika. Mintha ezzel a „négy keréken guruló diszko”-érzéssel szeretnének még több utast a fedélzetre csalogatni. Bár utazni nem is olyan egyszerű. Az első szűrő mindjárt a pályaudvar, már ott feladhatja a türelmetlen utazó minden aznapi tervét.

Ugyanis nem elég ismerni az úti célt, de azt is tudni kell, hogy a sziget melyik régiójában fekszik, mert a buszok elejére, kis betűkkel, csak azt pingálták fel. Ha van is hivatalos, nyomtatott menetrend, azzal legfeljebb várakozás közben legyezhetjük magunkat. Így végigkérdezzük minden sofőrt, szállít-e utasokat *Lalomanuba*. Mindenki készséges és segítőkész, a kezdeti káosz hamarosan értelmet nyer. Csak le kell lassulni. A buszozásnak megvannak a maga szabályai. Először is, mivel a járművek családok tulajdonában vannak, azok nem az órához igazodva indulnak, hanem akkor, amikor a sofőr úgy véli, gazdaságos lesz a fuvar. Ezért néha két-három kört is leír a városban, a kikötő és a piac között, hogy elegendő utast felszedjen. A második körnél a busz még csak félig van teli, ez azt jelenti, hogy minden ülő- és állóhely foglalt. Az új felszállók tehát az utasok ölébe ülnek. Idegenek, barátok, nem számít. Ha valaki nagy pakkal érkezik, akkor annak helye lesz valaki széke alatt, valaki ölében, vagy az ölében ülő ölében. A karon ülő csecsemővel felszálló anyuka a gyereket néhány sorral hátraadja, míg ő, nagy csomagokkal az ölében leül előre. Leszálláskor aztán begyűjti a szunyókáló gyereket. A buszozás a szamoai kultúra kicsiben: ennél semmi nem mutatja jobban, mennyire fontosak és természetesen az emberi kapcsolatok.

A LÁVAKÖVEKEN GYÖKERET VER AZ ÉLET

A szigetek vulkanikus eredete lépten-nyomon tetten érhető, habár csak *Savai'i* tekinthető aktív. Az utolsó nagy pusztítás a 18. században volt, de nem elhanyagolható a 105 évvel ezelőtti sem, mikor a *Manuwatu hegy* kelt életre, 50 km²-es lávamezőt indítva a tenger felé. A vulkanikus eredetről tanúskodnak a sziget déli részén található blowhole-ok, ahol a hullámok ostromolta magas, csipkézett sziklapart résein keresztül, mint a bálnák orrnyílásán, tör a magasba a partnak csapódó tenger. Egy helyi fickó néhány dollárért a megfelelő pillanatban kókuszdiót dob a kitorni készülő kürtőbe, hogy a következő pillanatban ötven méternél is magasabbra repítse azt a vizet. A lávakürtők, mint szabályos föld alatti, kiépítetlen metrójáratok, több száz méteren át húzódnak *Paia* település alatt. Sokáig kell sétálni az elvadult pálmáerdőben, vezető nélkül nem is talál rá az idegen a jelzés nélküli lejáratra. Meredek, csúszós ereszkedés után érünk a járatba, ahol egykoron a forró, olvadt kő folyama tört magának utat. A nem művelt területeket sűrű esőerdő borítja. A páratartalom, ha lehet, magasabb, mint a partokon, ahol szellő enyhíti a forróságot. A fák törzsét moha lepi, és a trópusi virágok eleven színei tűnnek ki a zöldből.

A HOMOKOS PARTON INNEN ÉS AZON TÚL

Az egyik reggelen a tenger lüktető hullámzására ébredünk. Alig húsz méterre fekszünk a víztől, nyitott oldalú, fából ácsolt polinéz házban, egy pálmalevel-tetős fale-ban. Hosszú ideig bámulom a vizet, ahogy a fehér homokot görgeti ide-oda. A nap már ilyenkor is erősen tűz. Néhány fale a parton, néhány kőház beljebb, két kis trafik-bolt meg egy nagy templom. Csend és nyugalom. Ez megy egész nap. Nem történik semmi. Mindenki hűsöl, készül a vacsorára, csak a gyerekek játszanak az egyik nagyobb füves placcon, kirikitit, ami a kriketthez hasonló játék. Elevenek és kíváncsiak, odajönnek, barátkoznak. Némelyik azt kiabálja: palagi. Így hívják a fehér embert, néha pejoratív felhanggal. A jelentése: aki az égből robbant be. Ezzel utalva a tényre, hogy a turisták többsége repülővel érkezik az országba. Előkerül Jesse, a falu egyik vezetője. Őszes hajú, dereka körül a klasszikus polinéz lavalava, a színes, virágmintás vászondarab, póló és a szokásos flipflop. Szotyit rág, kérdezi, honnan jöttünk, mi hozott minket a faluba. Mesél, kérdez és nagyokat hallgat. Az egyik hosszú hallgatás után odaböki, hogy ha van kedvünk, holnap reggel menjünk el misére, az egész falu ott lesz. Örülnének.

ÁHÍTATTAL AZ ÚR ÉS A KÖZÖSSÉG FELÉ

Vasárnap délelőtt a falu apraja-nagyja a templom felé igyeckszik. Fehér kalapos nők, ingbe, nyakkendőbe bújt férfiak és izgága gyerekek töltik meg Isten házában fából ácsolt padosorait. Kívülálló szemével olyan az egész, mint valamiféle divatbemutató. Arról már nem is beszélve, hogy a gyerekek bugyros ruháikban eleven habcsókoknak tűnnek. Fejük felett ventilátorok pörögnek több sorban, a falakon zümmög a klíma. A színes üveglablakokon túl banán- és kókuszültetvények. Idebent áhítattal telik meg a levegő. Az első sorban női kórus gopelt énekel. A tiszteletes dallamos helyi nyelven prédikál, felsír egy csecsemő, gyerekek csintalankodnak, néhány fiatal a karfára hajtott fejvel pihen. A vallásosság áthatja és meghatározza a szamoaiak életét. Minden falunak van legalább egy temploma, lehetőleg nagyobb, mint a szomszéd falué, nemcsak központi épület, hanem találkozóhely is. A gyülekezethez tartozó hívők sportrendezvények, táncok, kóruspróbák alkalmával, sőt még bingóesteken is összejárnak. A családok azon vetélkednek egymással, hogy melyikük támogatja nagyobb összeggel a templomot. A mise során ugyanis minden alkalommal felolvassák, ki mennyit adakozott aznap.

TÁVOLRÓL NÉZVE ROMANTIKUS ERREFELÉ AZ ÉLET, AM AMI AZ UTAZÓNAK ÉDEN, AZ AZ ÓSLAKOSOKNAK MINDENNAPI RUTIN. TALÁN EZÉRT IS BOLDGOK

© THE EXPLORER MAP

BUZGÓ IMÁDSÁG MELLETT KÉSZÜLNEK AZ ÜNNEPEKRE A SZAMOAI EMBEREK, LEGYEN AZ REGGEL, DÉLBEN, ESTEFELÉ. ÜNNEP MINDEN ÉTKEZÉS

REGGEL ÓTA KÉSZÜLNEK A VACSORÁRA

A vasárnapi mise után jön a lakoma, az umu ideje. Már korán reggel elkészítik a hagyományosan polinéz tűzhelyet, ahol is földbe ástott forró köveken, banánlevelek alatt készül az étel. A táró- és tamugyökér, a kenyérfa gyümölcse, a zöld banán, a besűrűsített, krémszerű kókusztej, a sertés, csirke vagy a tengeri halak puhára párolódnak, míg a család a misén imádkozik. A templomból kilépve már érezni az illatokat. Az umu mellett a hagyományos étrend részét képezi még a palusami, a tárólevélben sült hagymás kókuszkrém, a supasui, a rizstészta, húsos, zöldséges egytálétel vagy az oka, a citromlében és kókusztejben marinált hagymás nyers hal. Azt eszik, amit a tengerből fognak vagy az utcán, a faluban szabadon kószáló lábasjóságok közül kapnak el. A tyúkók a kókuszpálma alatt kapirgálnak, kisebb konda túrja a tengerparti homokot csemege után kutatva. A vacsora parázson sült polip, párolt papagájhal, cápa, tonhal vagy a hatalmas vörös homár. A kulináris élvezetekben kalandot keresők persze tovább is merészkedhetnek.

Megkóstolhatják az apiai piacon kapható, üdítő üvegbe csomagolt tengeriuborka-belsőseget vagy a nyers tengeri sünt, amelynek a kinézeténél már csak az íze rosszabb. A forróságban az eredeti csomagolásból szívószállal elfogyasztott, jeges kókusztejnek nehéz ellenállni. A piacokon és a tengerparton is sokan árulják. Hűtőládában tárolják, rést ütnek a tetején úgy forgatva a méretes macsetét, mint más a ceruzát, és már ihatjuk is az enyhén szénsavas, üdítő és energiadús levet. Nem is hinné az ember, hogy akár fél liter tej is belefér egy ilyen díóba. A nagy melegben ebédre a legjobb. És ha nem volt elég, csak tessék földhöz vágni a „dobozt”, és már lehet is élvezni a finom puha gyümölcshúst. A másik kihagyhatatlan ital a KOKO SAMOA, amely a világ legjobbjának tartott szamoai kakaóbabából készül. A megpörkölt szemeket durván összezúzzák, és sok cukorral, forró vízben elkeverik. Ezt iszák reggel, délben, este. Mintha éretlen kökénybe harapnék, annyira borsos az a szürke, sáros színű folyadék, amelyet egy zsidbadt, dominó társasághoz leülve fogyasztok a piac hátsó részén.

A kava nevű növény szárított gyökeréből készült italt korábban kultikus és gyógyászati célokra használták. Bódító, elég egy csészével is belőle. A szamoaiak szeretik a hasukat, a sovány felnőtt olyan ritka, mint a fehér holló. Ez köszönhető az egyre nagyobb mennyiségben fogyasztott édes és finomított ételeknek. A falusi kis boltok polcait megtöltik a cukros italok, az édességek, a ropogtatnivalók és a konzervek.

KÍVÜLLÁLÓKÉNT SEM MAGÁNYOS AZ UTAZÓ

A szamoai kultúra az emberek közti kapcsolat fontosságára épít. A mindennapi életben a legfontosabb szerepet a másik ember, a család, a közösség, a falu iránti tisztelet és ragaszkodás kapja. Úgy tartják, ahogy a korallszirt megvédi a szigetet, úgy védi a FA'Á Szamoá a közösséget. Ennek köszönhetően sikerült az évszázados európai befolyás ellenére megőrizniük történelmi hagyományait, társadalmi és politikai rendszerüket, nyelvüket. Az emberek szoros közösségi életet élnek, csaknem minden tevékenységüket együtt végzik, a magánélet a háttérbe szorul.

Jó példa erre a hagyományos szamoai építkezés, ahol a FALE-knek nincsenek falaik, kókuszról font sötétítőket használnak éjjel vagy eső esetén. Nappal udvariatlanságnak számít ezeket leereszteni, mert ezzel a család mintha azt jelezné, nem kíván látogatót fogadni. Rövid időre mi is belekerülünk a családi mindennapokba. Egy éjszakát töltünk a kompos Moi családjánál a két fősziget között fekvő parányi Manonón. Megágyaznak nekünk a nagy fale-ban, széket hoznak, asztalt, meg virágot. Lepakolunk, leülünk. Kicsit úgy érezzük magunkat, mint különleges állatok egy ketrecben. Az asszonyok főznek, a férfiak beszélgetnek, tesznek-vesznek. A gyerekek a tévét bámulják, majd egymással birkóznak. Mi viszont nem vagyunk a közösség részei. Odamegyek a gyerekekhez, körbeadom a gépet, ők is hadd fotózzák egymást, s öt perc múlva már alig tudom visszaszerzni, úgy belejönnek a játékba. Grimaszolnak a gép előtt. Szemmel láthatólag a család is örül, hogy elszorakozunk a csemetékkel. Nem kell fél óra, és már a vízparton produkálják magukat. Ki tud nagyobbat ugrani, csobbanni, jobban lenyomni a másikat a víz alá.

Naplemente előtt, fél hét körül, Moi szól, hogy menjünk az asztalhoz. Az egész család összegyűlt. Zöld-sárga LAVALAVABA öltözött férfiak jelennek meg a parton, tengeri csigákat emelnek a szájukhoz, és a bűgással kezdetét veszi a sa, az esti ima. Az előbb még gyerekzsivajtól és beszélgetéstől zajos sziget hirtelen elcsendesül. A családfő házi imát mormol, áldást kér a család minden tagjára és a vendégekre. Este még sokáig beszélgetünk Moi sógornőjével. Elmeséli, melyik gyerek kihez tartozik, ki kinek a felesége, férje, ki kit szeret és kit kevésbé. Pletykálásával néhány perc alatt megvilágosítja az eddig olyan átláthatatlannak tűnő közösségi kapcsolatrendszerét.

Helyi buszon utazunk, megyünk a reptérre, szól a diszkózene, a jármű helyi értelemben is tele van. Sötét ereszkedik a tájra, már nem sok mindent látni, ahogy elhagyjuk a fővárost. Ilyen volt idefele is, de akkor még annyi mindent rejtett a sötét. Most már tudjuk mihez kötni a hangokat, egy tájrészlet emlékeket idéz, az illatok a vacsorák ízét. Ha nem is teljesen, de nagyjából összeállt a kirakó, már sejtjük, mit rejthetnek a részletek. ■

FALE

Hagyományos, kókuszpálmalevéllel borított szamoai épület. Egyterű, favázás, falak nélküli ház, mely kevés lehetőséget nyújt a magánéletre. Az esőtől és a szélről fonott árnyékolók védik a bent lakókat, akik a földön ülve végzik mindennapos tevékenységeiket. Berendezése puritán, néhány szőnyeg, egy ágy és egy szűnyogháló.